

ВІДГУК

офіційного опонента
кандидата педагогічних наук, доцента Зосименко Оксани Вікторівни
на дисертацію Фонарюк Олени Василівни
**«Підготовка майбутніх учителів математики до
конструктивно-проектувальної діяльності»**,
представленої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних
наук зі спеціальності 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти

В умовах реформування вищої педагогічної освіти, упровадження багаторівневої підготовки педагогічних кадрів особливої актуальності набуває проблема підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності та забезпечення їхньої конкурентоспроможності на ринку праці. Саме тому проблеми професіоналізму вчителя та його педагогічної майстерності стають дедалі більш значущими у теорії і практиці підготовки спеціалістів.

Зазначимо, що нагальність вирішення поставлених у дисертаційному дослідженні завдань підкреслюється законодавчо. Так, у чинних державних документах (Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті» та ін.) визначено пріоритетні завдання вищої школи щодо підготовки студентської молоді до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, виховання майбутніх спеціалістів як найвищої цінності суспільства, розвиток їх талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей. Це вимагає від системи вищої освіти, зокрема педагогічної, розробки дієвих моделей і технологій навчально-виховного процесу за галузями підготовки фахівців на основі сучасного теоретико-методологічного підґрунтя; підбору відповідного змісту освіти, збереження традиційних і апробування інноваційних методів і форм професійної підготовки тощо. У цьому контексті впровадження у навчально-виховний процес вищих педагогічних навчальних закладів методів і технологій на основі проектної діяльності сприяє активізації засвоєння студентами знань, умінь і навичок та

забезпечує комплексну реалізацію завдань теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів.

З огляду на наведені міркування актуальність теми рецензованої роботи не викликає сумніву.

Доцільність вибору теми роботи та її актуальність підтверджує й той факт, що вона виконана як складова комплексного дослідження кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка (державний реєстраційний номер 0110U002110).

Тема дисертації затверджена вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 10 від 25.05.2007 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень Академії педагогічних наук України в галузі педагогіки та психології (протокол № 6 від 17.06.2007 р.).

На основі критичного аналізу різних підходів до організації підготовки майбутніх учителів, до конструктивно-проектувальної діяльності дисертантка окреслила коло питань, які поки що не знайшли наукового розв'язання, що дало їй можливість на достатньому науковому рівні обґрунтувати вибір теми, визначити мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження.

Олена Василівна у загальному об'єкті дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів математики, виокремлює актуальний предмет дослідження – зміст і технологія підготовки майбутніх учителів математики до конструктивно-проектувальної діяльності, – який реалізується у доцільно сформульованій меті дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити технологію підготовки майбутніх учителів математики до конструктивно-проектувальної діяльності.

Слід відзначити аргументованість використання значного діапазону методів відповідно до поставлених завдань дослідження, а саме: теоретичні – аналіз і синтез, абстрагування й ідеалізація, індукція і дедукція, аналогія, порівняння, зіставлення (з метою систематизації теоретичного матеріалу з окресленої проблеми); емпіричних – спостереження – для з'ясування стану проблеми в педагогічній теорії і практиці, вивчення й узагальнення досвіду

конструктивно-проектувальної діяльності вчителя в умовах ЗНЗ, опитування майбутніх педагогів для визначення мотивації до конструктивно-проектувальної діяльності, стандартизовані методики – для виявлення рівня готовності майбутнього вчителя математики до конструктивно-проектувальної діяльності; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи) – для перевірки ефективності розробленої в ході дослідження авторської технології; статистичних – методи математичної статистики для кількісного та якісного аналізу одержаних результатів

Важливими ознаками рецензованого дисертаційного дослідження є обширність джерельної бази – на різних етапах наукового пошуку було використано 234 джерела, у тому числі 6 іноземними мовами. Глибокий аналіз літератури дозволив дослідниці визначити сутність та зміст конструктивно-проектувальної діяльності, визначити її структуру, особливості підготовки майбутніх вчителів математики до конструктивно-проектувальної діяльності, а також уточнити сутність і концептуальні засади базових понять дослідження.

Безперечною є наукова новизна дисертаційного дослідження, яка визначається тим, що у ньому вперше в Україні визначено сутність і структуру конструктивно-проектувальної діяльності майбутніх учителів математики; обґрунтовано теоретичну модель підготовки майбутніх учителів математики до конструктивно-проектувальної діяльності, визначено її компоненти (актуалізаційний, змістово-діяльнісний, оцінно-результативний); виокремлено критерії, показники та рівні готовності до конструктивно-проектувальної діяльності майбутніх учителів математики, простежено їх взаємозв'язок і взаємозумовленість; визначено сутність та складові готовності майбутніх учителів математики до конструктивно-проектувальної діяльності (мотиваційний, змістовий, операційний компоненти); удосконалено зміст, форми і методи підготовки майбутніх фахівців визначеного профілю, на основі системного аналізу уточнено сутність провідних категорій дослідження; подальшого розвитку набули положення теорії і практики проектування в професійній діяльності вчителя, а також система конструктивно-

проектувальних знань, умінь та навичок майбутніх фахівців визначеного профілю.

Не викликає сумніву практичне значення одержаних результатів дослідження, що визначається впровадженням технології підготовки майбутніх учителів математики до конструктивно-проектувальної діяльності, спецкурсу «Конструктивно-проектувальна діяльність майбутніх учителів математики», який може застосовуватись у процесі професійної підготовки майбутніх учителів. Упровадження основних результатів дослідження засвідчено реквізитами відповідних документів.

Вважаємо, що структура дисертації, що складається зі вступу, трьох розділів і висновків до кожного з них, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел, розкриває її зміст, відзначається послідовністю, цікавим змістовним викладом матеріалу, аргументованістю висновків і узагальнень. Розділи роботи пов'язані внутрішньою логікою і послідовністю викладу думок.

Логіка першого розділу дисертації О. В. Фонарюк ««Підготовка майбутніх учителів математики до конструктивно-проектувальної діяльності» побудована на системному підході.

Висока якість аналізованого дослідження проявляється і в тому, що дисертантка на основі розробленої нею ієрархії базових категорій дослідження (методологічний (філософський) рівень представлений категоріями «діяльність», «проект»; теоретичний рівень вміщує категорії «педагогічна діяльність», «професійна підготовка», «педагогічне проектування», «конструктивна діяльність», «проектувальна діяльність»; спеціальний рівень вимагає розгляду категорій «конструктивно-проектувальна діяльність вчителя математики», «підготовка майбутнього вчителя математики»), широко висвітлює їх концептуальні засади спираючись на дослідження як вітчизняних так і зарубіжних вчених; переконливо обґрунтовує, що необхідність удосконалення процесу професійної підготовки майбутніх учителів, реалізація мети і завдань дослідження передбачає створення моделі та технології підготовки майбутніх учителів математики до конструктивно-проектувальної діяльності, підґрунтям якої є основні ідеї та положення теоретичних підходів

(діяльнісного, системного, особистісно орієнтованого, технологічного та вітагенного); розкриває конструктивно-проектувальну діяльність учителя математики як особливий вид віртуальної реальності, яка виникає лише внаслідок цілеспрямованих дій педагога та ґрунтується на принципах гуманізації, науковості, взаємозв'язку навчання, виховання та розвитку, оптимізації, активності, свідомості та самостійності, а її результатом визначено відповідну готовність, що передбачає володіння оптимальною технікою проектування й конструювання навчального процесу (спеціальних знань, умінь і навичок конструктивно-проектувальної діяльності).

Враховуючи складність поняття «конструктивно-проектувальна діяльність» здобувачка пропонує розглядати такий вид діяльності: як засіб створення власного проекту професійної діяльності вчителя математики (під час навчання у вищому навчальному закладі, та під час накопичення індивідуального професійного досвіду); як базову діяльність у системі професійної діяльності майбутнього вчителя математики (поряд з організаційною, аналітичною, прогностичною тощо); як інноваційний метод навчання, що має бути засвоєний майбутнім вчителем математики під час професійної підготовки і відтворений згодом у професійній діяльності; як засіб активізації пізнавальної активності учнів, формування у них базових знань з математики під час навчання у загальноосвітній школі.

Заакцентуємо, що проведений авторкою ґрунтовний аналіз теоретичних основ підготовки учителів математики до конструктивно-проектувальної діяльності заслуговує на схвалення, проте здійснюючи огляд наукових розвідок на сторінках 17, 20, 33, 45, 61 дисертації незрозуміло на підставі яких саме джерел були зроблені відповідні висновки.

Привертає увагу аналіз здобувачем у другому розділі дисертації проблеми формування готовності майбутніх учителів математики до конструктивно-проектувальної діяльності: досліджено її зміст (становить сукупність знань, умінь та навичок конструктивно-проектувальної діяльності, а також особистісних характеристик майбутнього вчителя математики, що відображають його мотивацію до реалізації цього виду діяльності), структуру

(мотиваційний, змістовий, оцінний компоненти); визначено критерії (особистісний, когнітивний, практичний, діяльнісний), показники (сформованість математичного, логічного, образного мислення, конструктивно-проектувальних умінь; уміння аналізувати, порівнювати, систематизувати, узагальнювати; уміння генерувати нові ідеї, гіпотези у процесі вирішення завдань; виявлення вольових якостей особистості, оцінювання та послідовне, логічне обґрунтування власних дій, використання особистісно набутих знань і вмінь у процесі здійснення конструктивно-проектувальної діяльності; спрямованість особистості до креативності, пошуку нестандартних підходів у досягненні поставленої мети; прагнення особистості до отримання конструктивно-проектувальних знань; спрямованість особистості на вирішення визначених завдань, прагнення до самостійних дій при здійсненні конструктивно-проектувальної діяльності; самоаналіз, самовдосконалення особистості при здійсненні конструктивно-проектувальної діяльності, уміння оцінювати та прогнозувати результати своєї діяльності) та рівні (початковий, достатній та творчий) її сформованості.

Безперечним досягненням роботи є розроблена і науково обґрунтована Фонарюк Оленою Василівною модель підготовки майбутніх учителів математики до конструктивно-проектувальної діяльності, яка враховує сучасні освітні тенденції до оптимізації, забезпечення динамічності навчального процесу, його багатоваріантності та різновекторності. Охарактеризовано основні її компоненти (актуалізаційний, змістово-діяльнісний, оцінно-результативний) та засоби реалізації. Доведено, що авторська модель як ідеальний образ спроектованого процесу спрямована на розвиток здатності до аналізу, перенесення досвіду розв'язування математичних задач, диференціації інформації, генерування нових ідей, гіпотез у процесі вирішення завдань, що сприяє узагальненню і систематизації, послідовному, логічному обґрунтуванню власних дій, пошуку нестандартних підходів у досягненні поставленої мети, прогнозуванню результатів своєї діяльності, визначенню стратегії пошуку самостійних шляхів вирішення поставлених задач.

Важливим здобутком роботи ми вважаємо розробку та обґрунтування спецкурсу «Конструктивно-проектувальна діяльність майбутніх учителів математики», який орієнтовано на визначення шляхів підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців, та методичні рекомендації щодо формування конструктивно-проектувальних умінь студентів педагогічних ВНЗ у процесі вивчення предметів математичного циклу. Спецкурс розрахований на 36 год. (4 год. – лекції, 6 год. – практичних, 6 год. – лабораторних занять, 20 год. – самостійна робота студентів; охоплює 5 тем та включає індивідуальні завдання) і передбачає осмислення студентами основних понять, термінів і категорій конструктивно-проектувальної діяльності, оволодіння знаннями про сутність і специфіку професійної педагогічної діяльності з позиції конструктивно-проектувальної функції, формування установки на оволодіння конструктивно-проектувальними знаннями й уміннями, формування інтересу до майбутньої професії.

У ході дослідження авторкою виявлено етапи формування готовності майбутнього вчителя математики до конструктивно-проектувальної діяльності: діагностико-інформаційний, організаційно-діяльнісний, оцінно-реалізаційний. Ці етапи підпорядковані структурі моделі підготовки майбутніх учителів математики до конструктивно-проектувальної діяльності та відображають етапи педагогічного проектування.

Високий ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у роботі, їх достовірність забезпечуються педагогічним експериментом, кількісним і якісним аналізом емпіричних даних, об'єктивною оцінкою результатів дослідження і доведенням позитивних змін, що відбулися у ході формувального експерименту.

Зазначимо, що робота має вагомий науковий і діагностичний апарат містить переконливу і повну характеристику педагогічного експерименту, що відображено у третьому розділі дисертації. Валідність і об'єктивність одержаних експериментальних матеріалів забезпечено комплексністю діагностичних процедур, чіткими й докладними критеріями готовності до конструктивно-проектувальної діяльності, достатньою кількістю учасників

експериментального випробування. Тому теоретичні висновки і практичні результати стануть цінними для науковців, викладачів ВНЗ, студентів. Результати формульованого експерименту об'єктивно вказують на педагогічну доцільність використання моделі підготовки майбутніх учителів математики до конструктивно-проектувальної діяльності.

Підкреслимо, що при досить ґрунтовному описі педагогічного експерименту у процесі авторського осмислення явища «конструктивно-проектувальна діяльність вчителя математики» третя глава містить ряд помилок технічного характеру (наприклад, табл. 3.21), а також як і значна кількість здобувачів, Олена Василівна в окремих місцях дисертаційного дослідження захоплюється описовістю фактів, подій, допускає окремі повтори викладеного матеріалу (наприклад, С. 49, 54).

Відмітимо, що роботу прикрашає значна кількість таблиць та малюнків, які доповнюють та систематизують зміст дисертації, але з нашої точки зору автору необхідно було б приділити більше уваги щодо їх коректного розміщення по тексті.

Одержані дисертантом результати достатньо переконливо представлено у висновках до розділів та загальних висновках, які відповідають найважливішим положенням рецензованого дослідження та поставленій меті. Підкреслимо, що важливу роль у роботі відіграють додатки, які сприяють цілісному сприйняттю роботи та вдало доповнюють її зміст.

Основні положення дисертації О. В. Фонарюк повною мірою висвітлено у 12 одноосібних публікаціях, з яких 4 – у провідних фахових наукових виданнях України, 2 – в зарубіжних періодичних наукових виданнях.

Результати дослідження достатньо широко апробовані й впроваджені в освітянську практику різних областей України та мають гарні перспективи для подальшого їх впровадження у практику навчально-виховної роботи вищих навчальних закладів.

Підкреслимо ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації.

Оцінюючи позитивно дисертаційне дослідження, вважаємо за потрібне висловити певні побажання та зауваження, що мають дискусійний характер:

1. Нам імponує те, з якою ретельністю дисертанткою проаналізовано базові для даного дослідження категорії. Особливої уваги заслуговує те, що Олена Василівна подає власне авторське визначення провідного поняття дослідження, а саме «конструктивно-проектувальна діяльність майбутнього учителя математики». Проте, вважаємо, що наведене визначення на сторінці 54 дисертації не відображає специфіку професійної діяльності саме вчителя математики порівняно з вчителями інших спеціальностей.

2. Розглядаючи у другому розділі дисертації готовність майбутніх учителів математики до конструктивно-проектувальної діяльності здобувач виділяє основні її складові, а саме мотиваційна, змістова, операційна. На нашу думку, у цій структурі мав би бути присутнім рефлексивний компонент готовності, адже рефлексія стану готовності до професійної діяльності з боку майбутнього педагога відіграє велику роль у реалізації відповідних педагогічних технологій.

3. Вважаємо, що п. 1.3 та п.2.2 дисертаційної роботи, які мають обсяг 8 та 5 сторінок відповідно варто було б розширити з метою більш детального викладу й аналізу поданого в них матеріалу.

4. У п'ятому завданні дослідження дисертантка ставить собі за мету розробку науково-методичного супроводу формування готовності майбутніх учителів математики до конструктивно-проектувальної діяльності. Оскільки такий супровід є окремим видом наукової публікації вважаємо, що його можна було не формулювати у вигляді окремого завдання або ж об'єднати із завданням 4, яке стосується перевірки ефективності технології.

Проте висловлені зауваження та побажання не знижують наукової і практичної цінності й загальної позитивної оцінки рецензованої роботи.

Рецензоване дисертаційне дослідження на тему «Підготовка майбутніх учителів математики до конструктивно-проектувальної діяльності» є завершеною самостійною науковою роботою, яка містить нові науково обґрунтовані результати в галузі теорії і методики професійної освіти і за актуальністю, змістом, обсягом, науковою новизною, обґрунтованістю

наукових положень, достовірністю, практичним значенням та повнотою викладу відповідає вимогам пунктів 11, 13-15 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», що дає підстави для присудження Фонарюк Олені Василівні наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки та
інноваційних технологій
Сумського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

О. В. Зосименко

Підпис офіційного опонента засвідчую

Ректор
Сумського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти
кандидат історичних наук, доцент

Ю.О. Нікітін